

Кудряшов В.П.,

доктор економічних наук, професор,
головний науковий співробітник
Науково-дослідного фінансового інституту
Академії фінансового управління
Міністерства фінансів України

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ В УКРАЇНІ

Основною метою державної фінансової політики є підвищення рівня життя громадян. Її досягнення неможливо без забезпечення стабільного, поступального розвитку економіки, а реалізація ускладнюється тим, що потрібно, з одного боку, підвищити добробут населення протягом поточного періоду, а з іншого — створити необхідні передумови для розвитку економіки і зростання рівня життя у довгостроковій перспективі. Для розв'язання таких завдань необхідні обґрунтовані підходи до визначення найоптимальніших умов для розвитку країни як на перспективу, так і для кожного окремого періоду.

The chief aim of state financial policy is to raise the citizens' living standards. But it's impossible to achieve it without securing stable, step-by-step development of economy. Its realization is complicated by the necessity, on the one hand, to raise the population's well-being during the current period and, on the other, to create necessary preconditions for the development of economy and rise of living standards in the long-term perspective. To solve such tasks it is necessary to ground approaches toward determining most optimal conditions for the development of the country both for a perspective and also for each separate period.

В Україні гостро стоїть завдання досягнення економічного зростання випереджальними порівняно з розвинутими країнами темпами, адже нині спостерігається значне технічне й технологічне відставання нашої країни від держав зі сталою ринковою економікою. Сподівання на те, що недостатньо регламентований перехід до ринкових відносин поліпшить інноваційну діяльність вітчизняних підприємств, не виправдалися.

Вирішення окреслених завдань передбачає формування розвинутого господарського комплексу з високою конкурентоспроможністю вітчизняних підприємств, зміцнення їх позицій як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках. При цьому важливо не просто забезпечити стале економічне зростання, а й досягнути його в найбільш адекватній для сучасного етапу розвитку формі, чим будуть започатковані основи не тільки для розв'язання поточних (як економічних, так і соціальних) проблем, а й для створення сприятливих умов поступального руху в довгостроковій перспективі.

Для досягнення таких результатів Україні потрібно активізувати свою державну фінансову політику, спрямувавши її на забезпечення сталого економічного зростання високими темпами. Метою даної статті є обґрунтування напрямів державної підтримки високих і стійких темпів економічного зростання в Україні та заходів з їх практичної реалізації.

Економічне зростання характеризується розширенням операцій суб'єктів господарювання, що супроводжується підвищенням як кількісних, так і якісних показників результативності їхньої діяльності. У працях вітчизняних і зарубіжних науковців економічне зростання, як правило, зводиться до збільшення обсягів товарів та послуг, що виробляються в країні (як в абсолютному обсязі, так і на душу населення)¹.

Основою економічного зростання є кількісні та якісні фактори, які впливають на розвиток економіки. До найбільш важливих з них належать: обсяги і структура сукупного попиту на товари і послуги та їх сукупної пропозиції; конкурентоспроможність вітчизняного бізнесу; державне регулювання економічного зростання; економічний розвиток територій; інтеграція у світову економічну систему та ін. Важлива роль відводиться рівню внутрішнього нагромадження, валовим внутрішнім заощадженням, обсягам і структурі державних видатків, показникам інвестиційної діяльності, залученню іноземних інвестицій, проведенню експортно-імпорتنих операцій².

Іншими умовами забезпечення економічного зростання є формування фондового ринку, орієнтованого на залучення та ефективне використання інвестицій, а також розвиток банківської системи, спрямованої на акумулювання заощаджень та їх трансформацію в інвестиційні ресурси. Особлива роль належить забезпеченню стабільного, спрямованого на підтримку економічного зростання розвитку грошово-кредитної сфери.

За сучасних умов у розвинутих країнах держава активно впливає на економічне зростання. Органи державної влади намагаються залежно від наявної економічної ситуації посилювати чи, навпаки, стримувати дію факторів, що впливають на динаміку його показників. У періоди радикальної перебудови економічної системи у напрямі зміцнення її ринкових основ (що є актуальним і для України) роль державного регулювання не зменшується³.

Державне регулювання передбачає оптимізацію рівня нагромадження капіталу та заощаджень, а також обсягів і напрямів (до різних секторів господарського

¹ *Габбард Р.Г.* Гроші, фінансова система та економіка: Підруч.: Пер. з англ. — К.: КНЕУ, 2004. — 886 с., С. 575; *Панчишин С.* Макроекономіка: Навч. посіб. — К.: Либідь, 2001. — С. 141—145; *Макконнел К.Р., Брю С.Л.* Аналітична економія. Принципи, проблеми і політика. — Ч. I. Макроекономіка. 13-те вид.: Пер. з англ. — Львів: Просвіта, 1997. — С. 634; *Спицын А.* Ориентиры экономического роста // *Экономист*. — 2004. — № 10. — С. 35—41.

² *Тараканов Г.* Детерминанты экономического роста и уровень развития страны // *Мировая экономика и международные отношения*. — 2007. — № 9. — С. 51—58; *Шахова Г.Я., Боженко И.П.* Государственные расходы и социально-экономическое развитие. — *Финансы*. — 2005. — № 8. — С. 61—66; *Єфименко Т.І.* Економічне зростання — основа підвищення добробуту громадян // *Фінанси України*. — 2007. — № 8. — С. 3—12.

³ За визначенням російських науковців, досвід реформування економіки в Росії показав, що ринковий механізм і ліберальна політика, за відсутності державної стратегії економічного розвитку й активної ролі держави, є непридатними у вирішенні проблеми виведення економіки зі стану відсталості. *Нешистой А.* Необходимость роста на базе развития // *Экономист*. — 2008. — № 2. — С. 15—20.

комплексу) інвестиційної діяльності. Важливу роль відіграють державні видатки на економічну діяльність, створення достатніх умов для залучення і раціонального використання іноземних інвестицій. Державному регулюванню підлягає також проведення експортно-імпортних операцій з метою формування найбільш раціональної їх структури для забезпечення економічного зростання.

В Україні така діяльність проводиться в умовах скорочення частки державного сектору економіки, посилення дії ринкових механізмів регулювання економічного розвитку, які за часів командної економіки були деформовані в результаті застосування неекономічних методів і використання заходів жорсткого державного управління. Сьогодні державне регулювання розвитку економіки має спрямовуватися на використання переважно не адміністративних, а економічних важелів, що передбачає внесення радикальних змін у державну фінансову політику.

Слід звернути увагу також на те, що в постсоціалістичних країнах ще не створено достатніх умов для забезпечення прискореного сталого економічного зростання. Механізм державного регулювання, спрямований на його підтримку, перебуває в стадії формування. Кожна країна має особливості, які необхідно враховувати при проведенні державної фінансової політики, орієнтованої на стимулювання економічного зростання. Гострим питанням є також наявність складних соціальних проблем, які не дозволяють відволікати значні ресурси на фінансування довгострокових програм.

До того ж потрібно не тільки забезпечити стале економічне зростання, а й досягти його високої якості. Позитивна динаміка показників розвитку економіки далеко не завжди може бути свідченням використання прогресивної моделі економічного зростання. У випадках, коли збільшення ВВП забезпечується за рахунок використання застарілої технології, інвестиції направляються в малоперспективні об'єкти, країна починає перетворюватися на залежний компонент світової економіки. Нерідко акцент зміщується на спеціалізацію на виробництві сировини і товарів з низьким ступенем переробки. Тому нині нагальною вимогою стало досягнення економічного зростання на основі впровадження новітніх технологій.

В Україні питання державного регулювання економічного зростання досить актуальні й є об'єком уваги кожного уряду. Проте виважена, узгоджена програма державної підтримки економічного зростання на довгостроковий період, з урахуванням інтересів провідних суб'єктів господарської діяльності, і нині відсутня. Різні урядові команди використовують підходи, які нерідко ґрунтуються на протилежних засадах. Зокрема, наголос робиться то на стимулюванні споживчого попиту, то на прискоренні інвестиційної діяльності, то на якнайшвидшому впровадженні інновацій. Приймаються програми інноваційного розвитку, проте їх реалізація здійснюється вкрай повільно. Наслідком є відсутність послідовності в реалізації державної політики, спрямованої на підтримку сталого економічного зростання в його найбільш адекватній для сучасного етапу розвитку країни формі. У результаті в наявності — нестабільність економічного зростання та нагромадження

нерозв'язаних проблем із забезпечення його державного регулювання на основі фінансових методів.

Останнім часом в Україні мало місце економічне зростання, проте його темпи були вкрай нестабільними (табл. 1).

Таблиця 1. Основні показники економічного зростання в Україні

Рік	Номинальний ВВП, млн грн	Реальний приріст ВВП, %	Валова додана вартість, млн грн	Темп зростання валової доданої вартості до попереднього року, %	ВВП на душу населення, грн
2002	225 810	5,2	201 194	105,9	4685
2003	267 344	9,6	240 217	110,4	5591
2004	345 113	12,1	313 046	113,4	7273
2005	441 452	2,7	388 601	100,0	9372
2006	544 153	7,3	474 123	107,3	11 640
2007	712 945	7,6	626 945	107,6	15 343

Джерело: офіційний сайт Держкомстату. — <http://www.ukrstat.gov.ua>.

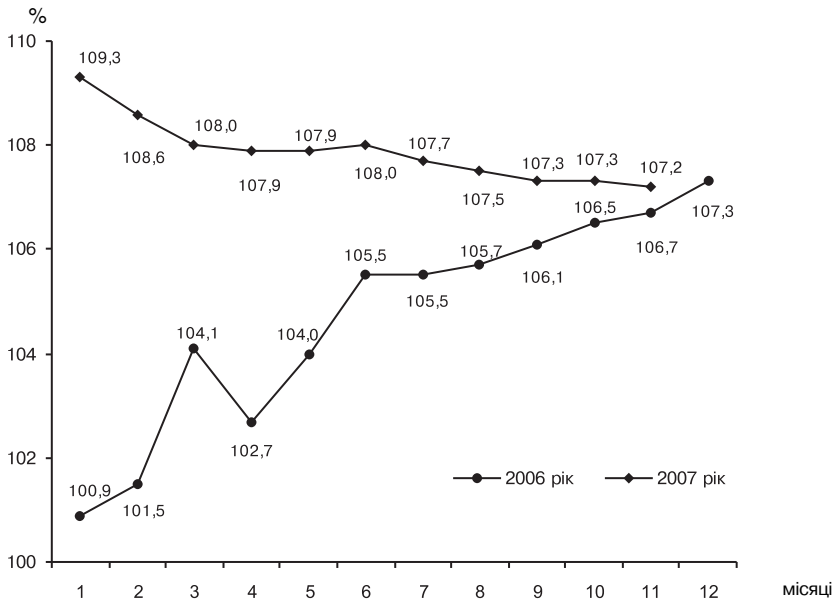
Темпи приросту реального ВВП в Україні з 2002 по 2004 рік підвищувалися і досягли максимуму (12,1 %) в 2004 році. У 2005 році мало місце їх різке скорочення (до 2,7 %). У 2006—2007 роках вони знову були досить високими, проте дещо нижчими, ніж у 2003—2004 роках. Слід звернути увагу й на те, що темпи приросту номінального ВВП були набагато вищими, ніж реального. Зокрема, у 2002 році перші становили 10,6 %, у 2003-му — 18,4 %, у 2004-му — 29,1 %, у 2005-му — 27,9 % і у 2006 році — 21,8 %.

Причинами таких процесів стали затягування з проведенням структурних перетворень господарського комплексу країни, недостатня боротьба з монополізмом, значне соціальне навантаження на державний і місцеві бюджети, а також на позабюджетні державні цільові фонди, не завжди виважене проведення валютної та курсової політики⁴.

Нерівномірною була й динаміка місячних показників ВВП протягом 2006 року (рис.). Реальний ВВП досить високими темпами зростав з січня по березень, проте у квітні спостерігалось різке зниження темпів його приросту. Період з травня по червень 2006 року характеризувався стрибкоподібним збільшенням обсягів ВВП. Починаючи ж з липня відбувалося його стабільне зростання. Для 2007 року характерним було поступове уповільнення темпів приросту ВВП — з 9,3 % у січні до 7,2 % у листопаді, проте у цілому вони залишалися досить високими. У січні 2008 року темпи приросту реального ВВП склали 4,9 %, а у лютому — підвищилися до 5,8 %⁵.

⁴ Кудряшов В.П. Засади бюджетної політики розвитку // Фінанси України. — 2007. — № 7. — С. 3—19.

⁵ http://www.ukrstat.gov.ua/control/uk/localfiles/display/druk/soc_ek/publ_u.html?lang=uk.

Джерело: Бюлетень Національного банку України. — лютий 2008. — С. 3.

Рис. Динаміка показників реального ВВП в Україні (наростаючим підсумком до відповідного попереднього періоду, %)

У 2002—2004 роках досить високими темпами (з 5,9% до 13,4%) зростала і валова додана вартість. У 2005 році було досягнуто її нульового приросту, а в 2006-му вона зросла на 7,3%. Також збільшувалися обсяги ВВП на душу населення: у 2002—2007 роках вони зросли з 4685 грн до 15 343 грн. Проте за цим показником Україна залишається серед держав з низьким його рівнем. Так, за розрахунками фахівців Світового банку, у 2005 році обсяг ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності валют сягав 5583 дол., або близько 13,4% від рівня США. Для порівняння: в Росії цей показник становив 11 861 дол., або 28,5%, у Білорусі — 8541 дол., або 20,5%, у Казахстані — 8699 дол., або 20,9%⁶.

Аналіз динаміки показників реального економічного зростання в Україні дає підстави для таких висновків.

1. За останні роки в Україні було забезпечено реальне економічне зростання. Проте його темпи залишалися нестабільними. В окремі роки показники були досить високими, але такі періоди переривалися різким скороченням приростів ВВП. Однією з причин такого стану є те, що державна фінансова політика, спрямована на підтримку економічного зростання, залишається недостатньо важеною і непослідовною.

2. Важливою особливістю державного регулювання економічного зростання в Україні є те, що воно спрямоване на досягнення короткострокових результатів.

⁶ Основные итоги глобального раунда международного сопоставления ВВП по данным за 2005 год // Общество и экономика. — 2008. — № 2. — С. 185—191.

Для забезпечення сталих приростів ВВП високими темпами в довгостроковій перспективі потрібна його активізація з урахуванням довгострокових пріоритетів.

3. У проведенні державної фінансової політики важливим є прийняття курсу на досягнення високої якості економічного зростання, що повинно слугувати основою формування структури господарського комплексу, адекватної сучасним вимогам.

Слід урахувати, що економічне зростання в Україні має певні особливості. За визначенням науковців Національного інституту стратегічних досліджень, в Україні посилюється структурна деформація економіки. Зокрема, це виявляється в тому, що за 2000—2005 роки частка низькотехнологічних галузей промисловості зростає з 56 до 66 %. Таким чином, має місце зниження технологічного та інноваційного рівнів промисловості, тому наша країна залишається постачальницею на світовий ринок низькотехнологічних і сировинних товарів.

Ще однією важливою проблемою економічного зростання в Україні є намагання забезпечити його за рахунок збільшення державою соціальних виплат населенню і нарощування споживчого попиту громадян. Такий підхід розглядається як важливий фактор прискорення економічного зростання. Проте слід мати на увазі, що його вплив на розвиток економіки є неоднозначним, а перетворення підвищеного споживчого попиту на дійсний фактор економічного зростання можливе лише за умови суттєвого його доповнення іншими важелями державної фінансової політики. Зокрема, їй доцільно спрямувати на підвищення обсягів заощаджень домогосподарств та їх перетворення в організовані інвестиції у розвиток вітчизняного бізнесу. Важливою є також активізація інвестиційної діяльності держави з метою формування ринкової інфраструктури. Крім того, державну фінансову політику необхідно активізувати в напрямі зміцнення фінансової бази українського бізнесу та впровадження інновацій. Більш виваженими повинні бути підходи й до залучення іноземних інвестицій та їх спрямування в інноваційну сферу. Державного регулювання потребує й діяльність ТНК: підтримка позитивного впливу на розвиток вітчизняної економіки та обмеження їх негативної (з точки зору забезпечення економічного зростання в Україні) діяльності.

Україні для формування господарського комплексу, орієнтованого на рівень розвинутих країн, необхідно протягом тривалого періоду забезпечити випереджальні темпи економічного зростання. При цьому важливо, щоб переважна частка приростів досягалася на основі інновацій. Програма довгострокового економічного розвитку повинна передбачати поступове збільшення частки інноваційної продукції в загальному обсязі її реалізації.

Щорічні темпи приросту ВВП у розвинутих країнах сягають приблизно 2-3 %. Зокрема, у 2007 році у США вони становили 2,1 %, в Японії — 1,9 %, у Великобританії — 3,1 %, у Канаді — 2,5 %, в європейських країнах — у середньому 2,6 %. Але слід відзначити досить високі показники приростів ВВП у країнах, які в останні роки взяли курс на забезпечення прискореного розвитку економіки. Так, для Китаю

вони становили 11,5%, Польщі — 6,5%, Росії — 7,2%, Індії — 7,9%, Аргентини — 8,3%, Чилі — 5,4%, Колумбії — 6,6%, Венесуели — 7,9%. Досить значними були темпи економічного зростання і в окремих постсоціалістичних державах: Естонії (8,7%), Латвії (9,6%), Литві (7,3%), Румунії (6,7%), Словаччині (8,7%)⁷.

За словами академіка В. Гейця, згідно з прогнозами розвитку світової економіки на довгострокову перспективу, темпи економічного зростання в розвинутих країнах становитимуть близько 2,5% на рік. Для скорочення “до прийнятних меж” відставання нашої держави від розвинутих країн за рівнем ВВП на душу населення необхідно забезпечити середньорічні темпи економічного зростання близько 6% на рік⁸.

Одним з важливих показників забезпечення економічного зростання є інвестиції в основний капітал. Їх динаміка в Україні свідчить про необхідність активізації державної підтримки інвестиційної діяльності (табл. 2).

Таблиця 2. Структура інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування в Україні

Показник	Роки							
	2005		2006				2007	
			9 місяців		рік		9 місяців	
	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%
Інвестиції в основний капітал	93,1	100	68,2	100	125,3	100	102,1	100
Приватний сектор	79,4	85,3	59,9	87,8	108,3	86,5	91,2	89,3
Власні кошти підприємств	53,4	57,4	39,9	58,5	72,3	57,8	60,1	58,8
Кредити банків та інші позики	13,7	14,8	9,9	14,5	19,4	15,5	15,2	14,8
Інші джерела фінансування	12,3	13,1	10,1	14,8	16,6	13,2	15,9	15,7
з них:								
кошти населення на індивідуальне житлове будівництво	3,1	3,3	3,1	4,5	5,1	4,1	5,3	5,2
кошти населення на будівництво власних квартир	х	х	х	х	7,0	5,6	6,7	6,6
кошти інвестиційних фондів	1,3	1,4	0,9	1,3	2,2	1,7	2,2	2,1
Державний сектор (бюджетні кошти)	9,0	9,7	6,0	8,9	12,3	9,8	7,8	7,7
кошти держбюджету	5,1	5,5	3,1	4,6	6,8	5,5	4,6	4,5
кошти місцевих бюджетів	3,9	4,2	2,9	4,3	5,4	4,3	3,2	3,2
Зовнішній сектор (кошти іноземних інвесторів)	4,7	5,0	2,3	3,3	4,6	3,7	3,1	3,0

Джерело: офіційний сайт Держкомстату. — <http://www.ukrstat.gov.ua>.

⁷ The Economist. — 2008. — January 5th. — P. 77; Журнал европейской экономики. — 2007. — Т. 6 (№ 3). — С. 386.

⁸ Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. ак. НАН України Гейця В.М. — К.: ІЕІП, Фенікс, 2003. — С. 93.

За останні роки в Україні інвестиції в основний капітал зростали досить високими темпами (у 2006 році порівняно з 2005-м — на 34,59 %, а за 9 місяців 2007 року — на 49,71 %). При цьому вищими темпами збільшувалися вкладення в основний капітал з боку приватного сектору економіки. Слід також звернути увагу на стійкі прирости інвестицій за рахунок власних коштів підприємств. Менш стабільним є залучення позик та інших ресурсів із метою фінансування інвестицій у основний капітал. Державна політика не завжди послідовна стосовно інвестицій, зокрема щодо спрямування на зазначені цілі коштів як державного, так і місцевих бюджетів.

Для формування господарського комплексу, який буде здатний наблизитися до рівня розвинутих країн, Україна потребує значного збільшення обсягу інвестицій та забезпечення їх раціональної структури. За оцінками експертів Світового банку, сума тільки державних капітальних вкладень, необхідних для розвитку економіки України протягом наступних десяти років, має досягти значних обсягів (табл. 3).

Таблиця 3. Оцінка необхідних державних інвестицій в Україні в 2006—2015 роках

Сектор	млрд дол. США
Енергетика	0
Транспорт	5
Житлово-комунальні послуги	14
Охорона здоров'я, освіта і соціальний захист	9
Сільське господарство та земельна реформа	6,5
Захист довкілля	15
Розвиток ринкових інституцій	4
Інші	16,5
Разом	100

Джерело: Створення фіскального простору для економічного зростання. Огляд державних фінансів України. Документ Світового банку. — Звіт № 36671 — UA. — 14 вересня 2006. — С. 129—130.

Розрахункова сума державних інвестицій становитиме, за нашими оцінками, 100 млрд дол. США, але вона може бути перевищена. При цьому фахівці Світового банку звертають увагу на досить низькі показники обсягу державних капітальних видатків в Україні. Зокрема, у 2005 році вони дорівнювали 4,35 % ВВП. При цьому зазначається, що близько третини таких видатків фактично не можна віднести до інвестицій, оскільки вони являють собою субсидії державним і приватним підприємствам.

Збільшення обсягу державних ресурсів на покриття поточних витрат (виплату зарплат, пенсій, субсидій) зменшує “фіскальний простір”, який можна використати для реалізації реформ і державних інвестицій в людський і фізичний капітал. За таких умов зростання інвестицій і загальних видатків призведе

до нарощування фіскального дефіциту, нагромадження боргів і прискорення інфляції⁹.

Особливу увагу привертає питання активізації державної фінансової політики, спрямованої на формування інфраструктури, необхідної для нормального функціонування ринкової економіки. Сьогодні її рівень не забезпечує належних умов для прискорення економічного зростання в Україні. Потребують значного поліпшення стан доріг, енергозабезпечення, розвиток фінансового ринку, венчурного підприємництва та ін. Стимування розвитку інфраструктури може перетворитися на фактор гальмування економічного зростання.

В Україні на особливу увагу заслуговує питання активізації державної фінансової політики, спрямованої на створення достатніх умов для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств. Протягом останніх років практично завершено відновлення виробничого потенціалу після глибокого спаду, що мав місце в 1990-ті роки. Проте плани проведення структурної перебудови економіки реалізуються повільно. Недостатня увага приділяється створенню умов для розвитку вітчизняного бізнесу. При цьому держава повинна диференційовано підходити до його різних складових: великих господарських комплексів, середніх підприємств, малого бізнесу. Стимули до впровадження інновацій в Україні залишаються слабкими. Практично відсутня підтримка становлення венчурного підприємництва.

З метою забезпечення високих темпів розвитку економіки у 2008 році урядом започатковано інвестиційну підтримку галузей, які потребують державного сприяння. Порівняно з 2007 роком у державному бюджеті видатки на розвиток збільшено приблизно на 9 млрд грн: зокрема, на розвиток АПК — на 39,6 % (до 13,1 млрд грн), вугільної галузі — на 24,5 % (до 7,1 млрд грн), житлово-комунального господарства — у 3,3 рази (до 3,69 млрд грн), на розвиток та будівництво автомобільних доріг — в 1,6 рази (до 11,4 млрд грн). У фінансовій сфері бюджетні видатки для часткового відшкодування процентних ставок за кредитами, залученими суб'єктами малого та середнього бізнесу на реалізацію інвестиційних проєктів, збільшено на 18,5 % (до 32 млн грн)¹⁰.

Потребують прискореного впровадження програми енергозбереження, оскільки без їх реалізації неможливо оновлення господарського комплексу України. Але їх державна підтримка є недостатньою. Зокрема, у березні 2008 року Кабінетом Міністрів України було затверджено порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті на 2008 рік на енергозбереження, шляхом здешевлення кредитів. Але така сума складає всього 13 млн грн. Кошти будуть направлені на

⁹ Створення фіскального простору для економічного зростання. Огляд державних фінансів України. Документ Світового банку. — Звіт № 36671. — UA. — 14 вересня 2006 року. — С. II—III.

¹⁰ Реальний сектор: стратегічні пріоритети розвитку // Урядовий кур'єр. — 2008. — 29 березня.

компенсацію процентної ставки за кредитами, залученими суб'єктами господарювання для фінансування енергозбереження. Рішення щодо надання такої компенсації прийматимуться за підсумками конкурсу¹¹.

Розглядаючи проблеми розвитку нашої економіки, Президент України звернув увагу на те, що рівень її енергоефективності у 2—4 рази нижчий, ніж у розвинутих країнах, що є фактором низької конкурентоспроможності вітчизняних підприємств і зниження рівня добробуту громадян. Щоб поліпшити ситуацію, необхідно запровадити вимоги щодо жорсткого виконання нормативів енергозбереження, а у разі їх невиконання повинні спрацьовувати прозорі та надійні механізми стимулювання впровадження сучасних енергозберігаючих технологій на основі ринкових методів¹².

Розробка і впровадження заходів з прискорення економічного зростання передбачають вирішення багатьох важливих проблем. Однією з них є зростання продуктивності праці, іншою — підвищення адекватного їй рівня оплати праці. Лише на такій основі можна досягти реального збільшення надходжень до бюджетів різних рівнів і державних цільових фондів. Тільки при наповненні бюджетної системи можна збільшити державну допомогу малозабезпеченим верствам населення.

За оцінкою науковців, рівень продуктивності праці в Україні лише у 2004 році перевищив показники 1990 року, а у 2006-му досяг 114,5 % від рівня 1990 року. Останнім часом темпи підвищення реальної заробітної плати значно випереджали темпи зростання продуктивності праці. Зокрема, з 2000 по 2006 рік середньорічні темпи приросту реальної заробітної плати становили 19,2 %, а темпи приросту продуктивності праці — 7,2 %, тобто були в 2,7 разу нижчими. Якщо порівняти обсяг ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності, то в Україні він становив у середньому лише 25 % відносно цього показника у 25 країнах Євросоюзу. Навіть порівняно з чотирма колишніми країнами соціалістичного табору — Польщею, Чехією, Словаччиною та Угорщиною — цей показник в Україні становив лише 44 %¹³.

За визначенням Е. Лібанової, відставання України від країн Центральної та Східної Європи за рівнем продуктивності праці приблизно відповідає її відставанню за рівнем заробітної плати. Навіть відчутне підвищення заробітної плати в Україні у 2005—2006 роках не скоротило цей розрив, а у багатьох випадках він навіть збільшився. Особливо небезпечним є варіювання обсягів заробітної плати по регіонах. Дешева робоча сила не стимулює підприємців до її економії за рахунок використання сучасних технологій. Працівники ж, у свою чергу, не мають достатніх стимулів до ефективної трудової діяльності. Для розв'язання зазначених проблем

¹¹ Крупный бизнес тратит миллионы, чтобы экономить // Экономические известия. — 2008. — 2 апреля.

¹² Там само.

¹³ Ревенко А. Забута продуктивність праці // Дзеркало тижня. — 2008. — 15 березня.

пропонуємо посилити державний вплив на рівень оплати праці шляхом законодавчого встановлення мінімальної заробітної плати, підвищення рівня оплати праці в бюджетній сфері, збільшення соціального пакета, участі представників держави в процесі прийняття тарифних угод, колективних договорів, посилення вимог до емітентів цінних паперів щодо розкриття інформації про соціальний пакет тощо. Слід забезпечити перехід від моделі з дешевою робочою силою до моделі з високим рівнем оплати ефективної праці¹⁴.

Сьогодні основним напрямом державної фінансової політики стає запровадження стимулів для підвищення інноваційної активності бізнесу. Адже в розвинутих країнах загальною тенденцією є досягнення високого рівня фінансування інновацій в межах приватного сектору економіки. Зокрема, у США приватний сектор забезпечує до 75 % витрат на НДДКР, а на сто найбільших міжнародних корпорацій США припадає 90 % цієї суми. Державну політику необхідно націлити на стимулювання створення інноваційно активних вітчизняних ТНК. У разі необхідності такі корпорації має створювати сама держава на принципах державно-приватного партнерства¹⁵.

Виходячи з викладеного можна дійти такого висновку: державна фінансова політика, спрямована на прискорення економічного зростання в Україні, потребує активізації. Вона має орієнтуватися на досягнення не коротко-, а довгострокових цілей. Держава повинна посилити вплив на формування сукупного попиту, обсягів і структури інвестицій, умов розвитку бізнесу, фінансового ринку; забезпечити стабілізацію грошово-кредитної сфери, розвиток територій та економічної співпраці з іншими країнами.

У Концепції реформування податкової системи України, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 лютого 2007 року № 56-р, зазначено, що податкова система України “не є інструментом підвищення конкурентоспроможності держави, не сприяє зростанню економічної активності суб’єктів господарювання”. До недоліків податкової системи віднесено, перш за все, її фіскальну спрямованість. Її регулююча функція не зорієнтована на стале економічне зростання. Забезпечити таку орієнтацію передбачається через посилення стимулюючої ролі податкової амортизації та запровадження інвестиційно-інноваційного податкового кредиту для суб’єктів господарювання, що здійснюють кваліфіковане інвестування інноваційного спрямування.

В Україні вимагає вдосконалення і грошово-кредитна політика, яку слід спрямувати на забезпечення високих і стійких темпів економічного зростання. Для цього необхідно обмежити немонетарні (передусім фіскальні) фактори інфляції.

¹⁴ Лібанова Е. Кому вигідна дешева робоча сила? // Дзеркало тижня. — 2007. — 28 квітня.

¹⁵ Дежина И., Киселева В. “Тройная спираль” в инновационной системе России // Вопросы экономики. — 2007. — № 12. — С. 123—135; Фетисов Г. Альтернативы “сырьевой” модели развития российской экономики (как трансформировать “нефтедолларовые” доходы в высокие технологии?) // Российский экономический журнал. — 2007. — № 9-10. — С. 3—15.

З використанням важелів кредитної політики інвестиційні ресурси слід орієнтувати, у першу чергу, на розвиток вітчизняного бізнесу. Важливим фактором є зважене регулювання обсягів і структури бюджетного дефіциту і державного боргу. Нагальною залишається і боротьба з тіньовою економікою.

Державна підтримка економічного зростання відіграє важливу роль у підвищенні рівня життя громадян. В Україні проведення такої політики ускладнюється перехідним станом економіки та відставанням від передових країн. Розв'язання цих проблем вимагає активізації державної підтримки економічного зростання та її спрямування на реалізацію довгострокових програм.

В останні роки в нашій країні відзначається позитивна динаміка показників економічного зростання. Проте його темпи є нестабільними, повільно проводиться структурна перебудова економіки та впроваджуються інновації. Інвестиційна активність держави недостатня, чим стримується формування ринкової інфраструктури. Слабкою є підтримка розвитку бізнесу, розробки і впровадження інновацій. Державна політика мало спрямована на досягнення високої якості економічного зростання.

Фінансова політика в Україні вимагає збільшення фінансування інфраструктури, покращення умов для підвищення конкурентоспроможності вітчизняного бізнесу, вдосконалення механізмів стимулювання інноваційної діяльності, підвищення продуктивності та оплати високоефективної праці, сприяння формуванню фінансового ринку, спрямованого на мобілізацію заощаджень та їх перетворення в інвестиції, забезпечення стабілізації грошово-кредитної системи України.

Пропонуються такі засоби активізації підтримки економічного зростання в Україні: збільшення обсягів та підвищення результативності державного фінансування інфраструктури, посилення стимулюючої функції оподаткування, спрямованого на підтримку інноваційної активності бізнесу (запровадження податкових пільг для збільшення інвестицій та впровадження інновацій), забезпечення стабілізації розвитку грошово-кредитної системи шляхом обмеження дії немонетарних факторів інфляції.